

Overheid, politiek en het hoger onderwijs

Het waren spannende tijden voor het hoger onderwijs, die laatste maanden van 1994. De paarse coalitie-partners hadden ten behoeve van de spaarpot van de minister van Financiën een briefje van 500 miljoen uit de portemonnee van het hoger onderwijs gehaald. En dit alles om de kennis-infrastructuur in ons land te verbeteren en de kwaliteit en doelmatigheid van het hoger onderwijs te bevorderen. Dat de instellingen nog volop bezig waren om met noodverbanden en doorschuifoperaties vertwijfeld oplossingen te zoeken voor de vermindering van de rijksbijdrage ad 630 miljoen, opgelegd door het derde kabinet-Lubbers, was bij de formatie kennelijk over het hoofd gezien. Dat binnen de bestaande arbeidsvoorwaarden -afgesproken tussen overheid en bonden van personeel- geen operationele ruimte is voor deze majeure aanpassingen in zo'n korte tijd was wellicht wel bekend maar daarvoor werden de ogen gesloten. Het argument dat deze bezuiniging nodig was om het hoger onderwijs nog beter en effectiever te maken, sloeg echter in als een bom. Wij hebben immers een systeem van kwaliteitszorg, dat internationaal grote waardering geniet. De openbare rapporten van commissies van experts onderstrepen dat wij een

goed niveau hebben. En welke organisatie zou na 15 jaar bezuinigingen nog kunnen overleven als de doelmatigheid niet aanzienlijk zou zijn opgevoerd? Dit soort argumenten als dekmantel voor ondoordachte voornemens ondermijnen het gezag van overheid en parlement. Zij maken het politiek bedrijf ongeloofwaardig en leiden tot ernstige verstoringen van de verhoudingen tussen politiek en hoger onderwijs. Moeten de overheid en de politiek -zo vraag ik mij af- wel in een positie worden gebracht om uitspraken te doen over kwaliteit en doelmatigheid van organisaties?

Op grond van welke gegevens heeft men aangetoond dat onze instellingen van hoger onderwijs slecht en ondoelmatig zouden functioneren? Welke maatstaven worden daarbij aangelegd, wat is het vergelijkingsmateriaal? Worden tekortkomingen niet buiten proporties belicht? De overheid kan factoren als kwaliteit en doelmatigheid in onderwijs en onderzoek nauwelijks beoordelen, laat staan sturen. En de burgers ervaren dit soort kritiek op organisaties steeds meer als een excuus van de politiek voor eigen falen. Nee, de verhouding overheid - instellingen deugt niet. De overheid is gevangen in een aantal taboes en poli-

Ir. W.C.M. van Lieshout

tieke dilemma's en wentelt die af op de universiteiten:

- een brede toegankelijkheid versus de vorming van toptalent;
- differentiatie in opleidingen tegenover internationale vergelijkbaarheid van diploma's;
- een hoge begeleidingsgraad van studenten tegenover afnemende middelen;
- de eis van voldoende wetenschappelijk onderzoek en het verwaarlozen van de materiële infrastructuur;
- het ontbreken van een zakelijke relatie tussen taken en middelen;
- politieke opvattingen over interne democratie en de bestuurbaarheid van complexe organisaties;
- de economische zelfstandigheid van de student versus het uithollen van de studiefinanciering;
- de groeiende discrepantie tussen onderwijsaanbod en vraag van de arbeidsmarkt.

Ik constateer: de overheid wil te veel en kan te weinig. De dereguleringsoptie is niet alleen de consequentie van de wereldwijde constatering dat de maatschappij slechts in beperkte mate stuurbaar is. Het is een gevolg van het besef, dat deze complexe wereld door velerlei factoren en actoren beïnvloed wordt en grotendeels niet beheersbaar is.

De spanningen tussen politiek en overheid enerzijds en het hoger onderwijs anderzijds, escalierend in het najaar 1994, zijn niet specifiek voor deze sector maar veeleer een markante demonstratie van niet meer aan de tijd aangepaste verhoudingen tussen overheid en maatschappelijke organisaties met een publieke functie.

De opstelling van de politiek in de komende periode ten opzichte van het

hoger onderwijs kan, gezien het publieke belang van de instellingen, de bestaande vórgaande bemoeienis van de overheid en het inadequate bekostigingssysteem, een voorbeeldfunctie vervullen inzake de wijze waarop wij in Nederland invulling geven aan het begrip 'terugtrekkende overheid'. Vragen over technische haalbaarheid, relevantie, organisatie, werkwijze en doelmatigheid moeten primair het domein zijn van de burgers en hun organisaties. De onderlinge concurrentie zal daarbij een sturende factor zijn voor het realiseren van kwaliteit en doelmatigheid. De overheid moet zich hierbij afstandelijk opstellen en zal waar belangen en gelden van de gemeenschap in het geding zijn toezicht moeten houden. Zij kan bij doelorganisaties vanuit het algemeen belang ten hoogste financiële *incentives* geven.

Juist bij het hoger onderwijs heeft het CDA de kans vanuit zijn beginselen 'soevereiniteit in eigen kring' en 'rentmeesterschap' een duidelijke, eenvoudige en aansprekbare boodschap uit te dragen. En hebben wij bij de statenverkiezingen niet geleerd hoe belangrijk dat is?

In de column geven de leden van de redactie hun persoonlijke opvattingen weer. Zij hopen daarmee een aanzet te geven voor reflectie of debat.